

NESVOBODNÝ POLITICKÝ TRH PIERRA BOURDIEU

SOC403 TEORETICKÁ SOCIOLOGIE 20.STOLETÍ

Pavel Pospěch
52755, sociologie

Vyučující: Radim Marada

Datum odevzdání: 15.ledna 2006

Fakulta sociálních studií MU, 2005/2006

Nesvobodný politický trh Pierra Bourdieu

„Politický trh je jistě jedním z nejméně svobodných trhů jaké známe“ konstatuje Pierre Bourdieu v knize *Language and Symbolic Power*. Cílem této práce je vysvětlit „uzavřenost“ politického trhu, tak jak ji Bourdieu chápe a to především na základě konceptu *kompetence*, tedy schopnosti na politickém trhu participovat. Důvodem proč je toto téma důležité je, že politická participace (jako praktické využití politických práv) je nástrojem *inkluzy* a důležitým stavebním kamenem *občanství*. Tato práce je tedy o jejím opaku: O *exkluzi*, sebe-exkluzi a politické abstinenci.

Politickou participací se zde rozumí účast na politice obecně, nejen ve formě stranické příslušnosti či volební účasti, ale – především – ve formulování politických názorů. Empirickým základem Bourdieuho textu je ostatně analýza rozložení odpovědí „nevím“ ve výzkumech veřejného mínění.

Bourdieu rozlišuje dva významy kompetence. Na jedné straně *kompetenci technickou*, tedy schopnost porozumět politickému diskursu, reprodukovat jej a utvářet, která je závislá na vzdělání (Bourdieu, 1996:409) a na straně druhé *kompetenci sociální*, což je „(sociálně autorizovaný a podporovaný) pocit oprávněnosti k tomu zajímat se o politiku a hovořit o politice v rámci specifické politické kultury“ (Bourdieu, 1996:409). Oba mody jsou na sobě v praxi závislé: Technická kompetence se k sociální kompetenci vztahuje jako schopnost mluvit k právu mluvit, tedy zároveň jako předpoklad i výsledek.

Technická kompetence je, jak už bylo řečeno závislá na vzdělání. V praxi se její nedostatek projevuje efekty *vykořenění* (dispossession) a *odcizení* (misappropriation). O míře vykořenění hovoří Bourdieu jako o rozdílu mezi schopností dát na politickou otázku „minimální odpověď“ (ano/ne) a schopností pochopit politický význam této otázky, tedy schopností, které se vykořeněným nedostává. Podobně situace odcizení může nastat ve chvíli, kdy otázka připouští dvě různé interpretace anebo ji technicky méně kompetentní respondent může zodpovědět až poté, co ji „stáhne“ na rovinu své vlastní zkušenosti, tedy v podstatě přetlumočí do jazyka praxe (Bourdieu, 1996). Proto příslušníci nižších tříd často „odpovídají

v rozporu se sebou samými, se svým jednáním a svou objektivní situací – to proto, že musí hovořit o politice, aniž by vlastnili prostředky utváření politického diskursu“ (Bourdieu, 1996:461).

Podle Castlese a Davidsona (2000) jsou technicky nekompetentními nejčastěji příslušníci negativně privilegovaných vrstev, kteří postrádají zdroje skrze něž by mohli získat adekvátní informace o problémech politiky. Etnické menšiny se navíc potýkají s problémy jazykovými. Autoři uvádí příklad USA, kde velké množství chudých a příslušníků etnických menšin vůbec není zaregistrováno jako voliči (Castles a Davidson, 2000). Otázkou je, nakolik je nekompetence těchto nevoličů technická a nakolik již sociální.

Na opačné straně obou os kompetence figurují profesionálové, kteří nejenže absolvovali speciální výcvik v technické kompetenci, ale zároveň jsou „nejvíce oprávněni“ k vlastnímu názoru. Na základě toho pak často reprezentují své sociálně nekompetentní spoluobčany (Bourdieu, 1997).

Zatímco technická nekompetence porozumět politice je sociologicky prozkoumaným problémem (Bourdieu, 1996; Bourdieu, 1997; Castles a Davidson, 2000), Bourdieuho pojetí kompetence sociální jej originálně vysvětluje. O politiku se zajímají a na politice participují ti, od kterých se zájem a participace očekává. Sociální kompetence je úzce spojena se statutem: Pravděpodobnost odpovědi „nevím“ na explicitně politickou otázku je vyšší u žen než u mužů, u mladších než u starších, u obyvatel malých sídel než u obyvatel velkoměst a je nepřímo úměrná výši vzdělanostního a ekonomického kapitálu respondenta. Je-li podobná otázka postavena v pojmech etických, potom tento efekt nenastává¹.

Bourdieu (1996) analyzuje problém sociální kompetence skrze rozložení čtenářstva francouzských novin. Newspaper je „viewspaper“ pouze pro menšinu, konstatuje. V novinách se zhusta píše o věcech, které nemají s politikou žádnou souvislost, navíc novináři ve snaze získat co nejvíce čtenářů „obrušují hrany“ politickým názorům ve svém listě. Jde tedy o rozdíl mezi těmi, kteří noviny čtou „politicky“ a těmi, kteří ne. Tento rozdíl do velké

¹ Bourdieu (1996) rozlišuje tři mody utváření politického názoru: Skrze třídní étos, skrze osobní politické hodnoty (osobní „program“) a skrze identifikaci odpovědí konzistentních s politickým programem autority (tedy převážně politické strany). Odpovědi na základě třídního étosu jsou přítom častější právě u skupin s nízkou mírou sociální kompetence. Bourdieu hovoří o „kontaminaci politiky étosem“ (1996:458).

míry kopíruje rozdíl mezi čtenáři broadsheetů („seriózních“ listů) a „lidových“ tabloidů tedy rozdíl mezi těmi, kdo politiku dělají a těmi, kdo ji podstupují, mezi aktivním a pasivním názorem (Bourdieu, 1996:444). Idea sociální kompetence se odráží v názoru, že číst „legitimní“ noviny nebo do nich psát je demonstrací příslušnosti k „legálnímu národu“, demonstrací občanství a využívání svých politických práv (Bourdieu, 1996:443).

Sociálně nekompetentní svá práva často delegují na druhé (například ženy, které chodí volit se svým manželem a podle něj), kteří se cítí oprávněni k „politickému názoru“. Jde o stejný princip, jako když byli v minulosti „legální“ občané považováni za reprezentanty těch, kteří na občanství právo neměli (žen, sluhů, atd.)(Castles a Davidson, 2000). Bourdieu (1997) uvádí, že čím více lidé postrádají sociální kompetenci, tím více inklinují k loajalitě k „zavedeným značkám“ a k delegování moci na své reprezentanty.

Analýza sociální kompetence nám tedy odkrývá dva paradoxy sociální inkluze: Za prvé, vzhledem k tomu, že je sociální (i technická) kompetence spjata se vzdělanostním kapitálem, můžeme hovořit o vzdělání (které je jinak považováno za klíčový prostředek politické rovnosti a inkluze) jako o sítu politické participace, které je ještě o to efektivnější, že se nepůsobí explicitně (Bourdieu, 1996:414). Druhý, navazující paradox, zní, že rozpor mezi „demokratickým spontaneismem“ který zaručuje každému právo a povinnost na politický názor a „technokratickou aristokracií“, která tato privilegia chce omezit na kompetentní „experty“ se řeší sám dobrovolnou sebe-exkluzí právě těch, kteří by podle technokratických měřítek být vyloučení měli (Bourdieu, 1996:405).

Jak uvádí Castels a Davidson, vlastnictví politických práv ještě samo o sobě neznamená jejich naplňování. Bourdieuho text ukazuje, jak se právě v tomto bodě nabourává politická exkluze do představy rovnosti v občanství. Jeho závěrem proto je, že problém sociální kompetence si nemohou dovolit ignorovat ani sociologové a výzkumníci veřejného mínění, ani političtí teoretikové a praktikové.

Základní text:

Bourdieu, Pierre (1996): *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge. Pp 397-417.

Literatura:

Bourdieu, Pierre (1996): *Distinction: a Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

Bourdieu, Pierre (1997): *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.

Castles, Stehen & Davidson, Alastair (2000): *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. London: MacMillan Press.